

วิกฤติแม่น้ำโขง ศึกษากรณีเขื่อนไชยะบุรี

ประสาร มฤคพิทักษ์

ประธานอนุกรรมการศึกษาคุณค่าการพัฒนาและผลกระทบในลุ่มน้ำโขง วุฒิสภา

แม่น้ำโขง มหานทีแห่งอุษาคเนย์ มีความยาว 4,909 กิโลเมตร มีระบบนิเวศน์แม่น้ำที่ดีที่สุด และเป็นแหล่งปลาน้ำจืดที่ดีที่สุดในโลก กำลังจะเกิดวิกฤติทำลายครั้งยิ่งใหญ่ของมนุษยชาติ

แม่น้ำโขงต้นน้ำในเขตพื้นที่จีน ระยะทางราว 2,200 กิโลเมตร มีเขื่อนไฟฟ้าพลังน้ำของจีนเกิดขึ้นแล้ว 4 แห่ง จีนจะสร้างเพิ่มอีก 4 เขื่อน ในขณะที่บริเวณ 4 ประเทศท้ายน้ำคือ ไทย กัมพูชา ลาว เวียดนาม จะมีเขื่อนเกิดขึ้นอีก 12 เขื่อน

ถ้าสร้างเต็มโครงการจะมีแห่งปุ่นยักษ์ 20 แห่ง แบ่งแม่น้ำโขงออกเป็น 41 ท่อน แม่น้ำโขงจะวินาศสันตะโรขนาดไหน โปรดพิจารณา

เขื่อนไชยะบุรี เป็นเขื่อนแรกเข้าสู่กระบวนการ PNPCA (Procedures for Notification, Prior Consultation and Agreement) ขั้นตอนการแจ้ง การปรึกษาหารือล่วงหน้า และข้อตกลง สปป.ลาว ซึ่งเป็นเจ้าของโครงการ จะต้องปฏิบัติตามข้อกำหนดของคณะกรรมการแม่น้ำโขง (Mekong River Commission: MRC) ซึ่งเป็นองค์กรของ 4 ประเทศ

สมาชิก คือ ไทย ลาว กัมพูชา เวียดนาม ซึ่งได้ลงนามร่วมกันในความตกลงว่าด้วยความร่วมมือเพื่อการพัฒนาแม่น้ำโขงอย่างยั่งยืน โดยกำหนดไว้ชัดเจนในข้อกำหนดที่ 5/6/26 ว่า การใช้น้ำในแม่น้ำโขงสายประธานทุกกรณี จะต้องเข้าสู่กระบวนการปรึกษาหารือก่อน

แล้วเหตุใดไทยจึงต้องไปเดือดร้อนด้วย ในเมื่อเขื่อนไซยะบุรีสร้างในลำน้ำโขงซึ่งอยู่ในเขตพื้นที่ของลาว

1. ข้อมูลพื้นฐานทั่วไป

เขื่อนไซยะบุรีมีความยาว 810 เมตร ตั้งอยู่บริเวณแก่งหลวง อยู่ห่างจากหลวงพระบางลงมาราว 200 กิโลเมตร เป็นเขื่อนไฟฟ้าพลังน้ำแบบน้ำไหลผ่าน มีกำลังการผลิตไฟฟ้า 1,285 เมกะวัตต์ จำหน่ายให้การไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทย จำนวน 1,220

เมกะวัตต์ ในราคาหน่วยละ 2.159 บาท/กิโลวัตต์-ชม. ตามมติของคณะกรรมการนโยบายพลังงานแห่งชาติ (กพช.) ของไทย เมื่อ 30 ธันวาคม 2553

เขื่อนแห่งนี้มีบริษัท ช.การช่าง จำกัด (มหาชน) เป็นผู้รับเหมาก่อสร้าง มูลค่า 105,000 ล้านบาท โดยมีธนาคารพาณิชย์ของไทย 4 แห่งเป็นผู้ให้เงินกู้ คือ ธ.กรุงเทพ ธ.กสิกรไทย ธ.ไทยพาณิชย์ และ ธ.กรุงไทย

2. กระบวนการรับฟังความคิดเห็น (PNPCA)

ผู้เขียน ในฐานะประธานอนุกรรมการศึกษาคุณค่าการพัฒนาและผลกระทบในลุ่มน้ำโขงของ วุฒิสภา ได้ร่วมเวที PNPCA ครั้งที่สอง ที่ศาลาประชาคม อ.เชียงคาน จ.เลย เมื่อ 10 กุมภาพันธ์ 2554 มีประชาชนและผู้มีส่วนได้ส่วนเสียเข้าร่วมประมาณ 200 คน

ดร.วิเทศ ศรีเนตร ผู้ประสานงานแผนงานด้านสิ่งแวดล้อม ของ MRC นำเสนอว่า MRC ได้จัดทำประเมินผลกระทบด้านสิ่งแวดล้อมระดับยุทธศาสตร์เกี่ยวกับเขื่อนไฟฟ้าพลังน้ำในแม่น้ำโขงสายหลัก เรียกว่า SEA (Strategic Environment Assessment) ได้พบว่า เขื่อนในลำน้ำโขงสายประธานจะก่อให้เกิดผลกระทบข้ามพรมแดนมหาศาลในหลายมิติ อาทิ เช่น ระบบนิเวศน์แม่น้ำ การประมง พันธุ์ปลาที่สูญสลาย ความผิดปกติของตะกอนดินและสารอาหาร เกษตรริมฝั่งโขง ตลอดจนผลกระทบทางสังคมต่อวิถีชีวิตชุมชน ทิมที่ปรึกษาของ MRC มีผลสรุปเป็นข้อเสนอที่ชัดเจนมากกว่า ให้ชะลอการสร้างเขื่อนลำน้ำโขงไปอีก 10 ปี เพื่อศึกษารายละเอียดให้อุดมสมบูรณ์มากยิ่งขึ้น

ผู้เขียนได้พบว่าประชาชน ประชาชนชาวบ้าน นักวิชาการ และผู้สนใจในเวทีต่างข้อใจในข้อมูล EIA ที่ สปป. ลาว ไม่ยอมเปิดเผย ทั้ง ๆ ที่เป็นข้อกำหนดของ MRC ทำให้มีข้อมูลไม่พอที่จะพิจารณา และยังพบว่า ไม่มีใครเลยที่เห็นด้วยกับการสร้างเขื่อนไซยะบุรี เมื่อได้

ถ้าสร้างเต็มโครงการจะมี
แท่งปูนยักษ์ 20 แท่ง แบ่ง
แม่น้ำโขงออกเป็น 41 ท่อน
แม่น้ำโขงจะวินาศสันตะโร
ขนาดไหน โปรดพิจารณา

อภิปรายถึงผลได้เป็นพลังงานไฟฟ้าเพียงเล็กน้อย แต่ผลเสียคือหายนะทุกด้านของวิถีชีวิตชุมชน ที่จะส่งผลวิบัติยาวไกลไปถึงคนรุ่นต่อ ๆ ไป โดยไม่อาจเรียกฟื้นคืนสภาพเดิมได้

การรับฟังความเห็นที่ผู้ชี้แจง เป็นนักวิชาการของ MRC ไม่ใช่เจ้าของโครงการตัวจริง ทำให้ปัญหาต่าง ๆ ค้างคาใจประชาชนจนกลายเป็นท่าที่ไม่เห็นด้วยอย่างรวมศูนย์ของที่ประชุมทั้งหมด

ผู้เขียนยังได้เรียนรู้ว่า เวที PNPCA ครั้งแรก ที่เชียงของ จ.เชียงราย เมื่อวันที่ 22 มกราคม 2554 และเวที PNPCA ครั้งที่สามที่ จ.นครพนม เมื่อ 12 กุมภาพันธ์ 2554 ประชาชนที่ร่วมเวทีต่างมีความเห็นไปในทิศทางเดียวกันกับเวทีที่เชียงคาน

เวทีให้ข้อมูลเรื่องเขื่อนไชยะบุรี ที่อำเภอเชียงคาน จังหวัดเลย

3. ธงของ สปป.ลาว คือ เดินหน้าสร้างเขื่อนไชยะบุรี

กระบวนการรับฟังความเห็นตามวิธี PNPCA ของเขื่อนไชยะบุรี MRC จะต้องใช้เวลา 6 เดือน โดยประเทศที่เกี่ยวข้อง กำหนดส่งผลสรุปความเห็นไปที่ MRC ในวันที่ 22 เมษายน 2554 เป็นวันสุดท้าย

ยังไม่ทันที่จะถึงกำหนดดังกล่าว ปรากฏว่า สปป.ลาว ได้ออกประกาศ ลงวันที่ 14 กุมภาพันธ์ 2554 ว่าลาวมีเทคโนโลยีที่ก้าวหน้าในการผลิตไฟฟ้าที่สะอาดปราศจากมลพิษ ไม่มีอ่างเก็บน้ำและเกิดผลกระทบน้อยที่สุดต่อสิ่งแวดล้อม “เราเชื่อว่าเขื่อนไฟฟ้าพลังน้ำไชยะบุรีจะไม่เกิดผลกระทบใด ๆ ที่มีนัยสำคัญต่อแม่น้ำโขงสายประธาน”

คำประกาศนี้ แปลว่า สปป.ลาว ได้ฉีกกติกา MRC ทิ้งไปแล้ว ด้วยการเดินหน้าสร้างเขื่อนไชยะบุรีต่อไป โดยไม่ยึดกับข้อทักท้วงใด ๆ ของมิตรประเทศร่วมสายน้ำ

นี่เป็นการตัดสินใจที่จะกลายเป็นปมปัญหาใหญ่ ระหว่างประเทศอีกครั้งหนึ่ง แต่คราวนี้ลาวไม่ใช่จะขัดแย้งกับไทยเท่านั้น ลาวยังมีกัมพูชา และเวียดนาม รวมเป็น 3 ประเทศ ที่เผชิญปัญหาร่วมกัน ในเมื่อประเทศทั้งสามนี้ต่างได้รับผลกระทบข้ามพรมแดนด้วยกันทั้งนั้น ลาวจะตอบคำถามประเทศเพื่อนบ้านอย่างไรที่ปกปิดข้อมูลและไม่รับฟังคำทักท้วงใดๆ

4. ปัญหาในภาพรวม

เป็นที่เข้าใจกันดีว่าลาวปรารถนาจะเป็น “แบตเตอรี่แห่งเอเชีย” แต่วิถีดำเนินการของ สปป.ลาวที่ไม่เคารพกติการ่วมของ MRC ย่อมจะทำให้ลาวเผชิญการต่อต้านของไทยและ

เวียดนามค่อนข้างแน่นอน สื่อมวลชนในกัมพูชาและเวียดนามกำลังเปิดประเด็นตั้งคำถามกับ สปป.ลาว ว่าชอบธรรมหรือไม่ที่กระทำเช่นนี้ สำหรับไทยนั้น ไม่เฉพาะสื่อมวลชนเท่านั้นที่จะ หยิบยกเป็นประเด็นสำคัญ แต่ NGO นักวิชาการ และชาวบ้าน จะไม่อยู่เฉย ในวุฒิสภาเอง นั้น อนุกรรมการศึกษาคุณค่า การพัฒนาและผลกระทบในกลุ่มน้ำโขงคงยอมไม่ได้ การ เคลื่อนไหวคัดค้านจะตามมาไม่นานหลังจากนี้ เพราะหากสร้างเขื่อนไชยะบุรีได้ เขื่อนอื่นๆ อีก 11 แห่งทำเขื่อนน้ำโขงจะเกิดตามกันมา ในขณะที่จีนได้ถือเอาแม่น้ำโขงตอนบนเป็นสมบัติ ส่วนตัวไปแล้ว เขื่อนของจีนได้ทำให้ระดับการขึ้นลงของน้ำในลำน้ำโขงผิดปกติอย่างชัดเจน มาแล้วหลายหน เป็นวินาศกรรมต่อธรรมชาติที่ เกิดขึ้นก่อนหน้านั้นแล้ว

5. สาเหตุย้อนกลับมาที่ไทย

ถ้าไทยไม่ซื้อไฟลาวจากเขื่อนนี้ เขื่อนจะเดิน หน้าสร้างได้ยาก เพราะทางการไทยรับซื้อไฟจาก เขื่อนไชยะบุรีถึง 95% ผู้รับเหมาเป็นบริษัทคนไทย บริษัทที่ปรึกษาคือทีมคอนซัลแตนท์ที่คนไทย ธนาคาร ให้กู้ทั้ง 4 แห่งก็ของไทย โดยธนาคารทั้ง 4 แห่ง นั้น ล้วนแล้วแต่ประกาศนโยบายความรับผิดชอบต่อสังคม (CSR) ด้วยกันทั้งนั้น

ปัญหาเขื่อนไชยะบุรี องค์กรไหนจะเป็นผู้รับ ผิดชอบในการแจ้งกลับผล PNP/CA ไปที่ MRC และ สปป.ลาว ถ้ารัฐบาลเป็นผู้แจ้ง จะแจ้งกลับ

ไปอย่างไร ในเมื่อคณะกรรมการนโยบายพลังงานแห่งชาติ (กพข.) ที่นายกรัฐมนตรีเป็น ประธาน ได้มีมติให้ กพผ. ซื้อไฟจากเขื่อนนี้ไปแล้ว ในขณะที่ประชาชนที่ได้รับผลกระทบ โดยตรงล้วนเห็นตรงกันว่า เขาไม่ต้องการเขื่อนไชยะบุรี

และการที่รัฐบาลไปเซ็น MOU ซื้อไฟไปแล้ว จากผลของการก่อสร้างเขื่อนหิมาแห่งนี้ ที่มีผลกระทบข้ามพรมแดนอย่างแน่นอน โดยรัฐบาลยังไม่ได้นำเรื่องนี้ผ่านที่ประชุมรัฐสภา ตามบทบัญญัติในมาตรา 190 ของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยเช่นนี้ ไม่สู้เสี่ยงต่อ ปัญหาการปฏิบัติหน้าที่ของผู้นำรัฐบาลหรืออย่างไร

ปัญหามากมายไหลทะลักมากับสายน้ำโขง ไม่ได้ไปออกทะเลที่เวียดนาม แต่เป็นปัญหา ฟุ้งตรงเข้าสู่ทางการไทย เวียดนาม กัมพูชา และแม้แต่ทางการลาวเอง แล้วใครจะเป็นผู้รับ ผิดชอบ

ถ้าไทยไม่ซื้อไฟลาวจากเขื่อนนี้ เขื่อนจะเดินหน้าสร้างได้ยาก เพราะทางการไทยรับซื้อไฟจาก เขื่อนไชยะบุรีถึง 95% ผู้รับเหมาเป็นบริษัทคนไทย บริษัทที่ปรึกษา คือทีมคอนซัลแตนท์ที่คนไทย ธนาคารให้กู้ทั้ง 4 แห่งก็ของไทย โดยธนาคารทั้ง 4 แห่งนั้น ล้วน แล้วแต่ประกาศนโยบายความรับผิดชอบต่อสังคม (CSR) ด้วยกันทั้งนั้น